

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No8
MAXSUS SON

BAKALAVR TALABALARINIG MAQOLALARI TO'PLAMI

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 249 sahifa.
2025-yil dekabr*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 28-fevraldagi
333/5-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

MEHMONXONA KORXONALARIDA INNOVATSION LOYIHALARNI AMALGA OSHIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	10
Erkaboyeva Jasmina Safarali qizi, Ochilova Hilola Farmonovna	
FAULT TOLERANCE AND SELF-HEALING IN IOT-ENHANCED P2P SYSTEMS	15
Ibrokhimkhuja Rikhsikhujayev, Mohit Bhandwal	
BIZNES BOSHQARUVIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	22
Ikromov Boisxon Bahodir o'g'li, Ozodbek Musayev	
BIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA VIRTUAL LABARATORIYADAN FOYDALANISHNING SAMARADORLIGI.....	27
Turayeva Sabrina Kamoliddin qizi, Qodirov Farrux Ergash o'g'li	
YASHIL LOGISTIKA VA TRANSMILLIY KORPORATSIYALAR.....	32
Rafiqov Abror Baxtiyor o'g'li, Narzullayev Elmurod Shuxrat o'g'li	
OMBORXONALARNI BOSHQARISHDA RFID TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNI AFZALLIKLARI	36
Mirkamolov Mirsardor Mirxamdami o'g'li, Yuldashev Abduhakim Abdulkarimovich	
STARTAPLAR VA KICHIK BIZNESNING IQTISODIY O'SISH VA RIVOJLANISH JARAYONLARIDAGI ROLI	41
Abdumajidova Muxlisa Alisher qizi, Umarova Mukaddas Abbasovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY SUG'URTA TIZIMIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI XORIJ TAJRIBASI ASOSIDA QO'LLASH ISTIQBOLLARI	46
Sobirova Ozoda Rustamovna, Safarov Javohir Ismoilovich	
IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA MILLIY TO'LOV TIZIMLARINING ELEKTRON TIJORATDAGI AHAMIYATI.....	50
Teshayev Sayimbek Anvarovich, Tashmuxeamedova Yayra Atxamovna	
CHANGES IN PULSE RATE IN BLOOD VESSELS DURING PHYSICAL EXERCISE	56
Pirnazarov Elchin Anvar o'g'li, Yoldasheva Roila Jumaevna	
JAHON IQTISODIYOTIDA GLOBAL XAVFSIZLIK VA IQTISODIY BARQARORLIK	61
Qayumov Sobit Obid o'g'li, Xasanov Nodir Erkinovich	
LABOR RESOURCES – THE MAIN FACTOR OF NATIONAL DEVELOPMENT.....	68
Qurbanov Tolmasjon Namoz ugli, Mustafayev Golib Sultonmurodovich	
ISTE'MOLCHI TANLOVI VA NAFLILIK NAZARIYASINI ILMIY ASOSLARI.....	75
Q.Abdulkarimov, M.Keldibekova, F.Umarov	
KORXONALARDA RAQAMLI MARKETINGDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH	80
Tumaris Nietullaeva, Alimxodjayeva Nargiza Elshodovna	
OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING INSON VA JAMIYAT HAYOTIDAGI TA'SIRI HAMDA AXBOROT XURUJLARI	87
Kodirov Ozodbek, F.Umarov	
QURILISH MATERIALLARI SANOATIGA KIRITILAYOTGAN INVESTITSIYALAR TAHLILI VA TARMOQNING MAMLAKAT EKSPORTIDAGI O'RNI.....	93
G'ulomiddin Bobobek Sardorjon o'g'li, G'ulamov Ilhom Akramovich	
BIZNESNI BOSHQARISHDA ERP TIZIMIDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI	98
Abduhamidova Shodiyaxon Abdushukur qizi, Yuldashev Abduhakim Abdulkarimovich	
O'ZBEKISTON VA AFG'ONISTON HAMKORLIK MUNOSABATLARINING YANGI BOSQICHI	103
Fayzullayev Aminjon, F.Umarov	
O'ZBEKISTONDA HUDUDLAR IQTISODIY RIVOJLANISHIDAGI TAFOVUTLAR	110
Najmiddinova Malikabonu Asrorovna, F.Umarov	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA CHARM-POYABZAL TARMOG'INING RIVOJLANISH YO'NALISHLARI XUSUSIDA	117
Mahmudov Orifbek Abdumomin o'g'li, Azmiova Feruza Payziyevna	

O'ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING TARKIBIY RIVOJLANISHI VA UNING IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIRI	122
Xayrullayev Javohir Sheraliyevich, Maqsudov Bunyodjon Abdusamat o'g'li	
MINTAQALARNI IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHINI TARTIBGA SOLISH VA XALQARO TAJRIBA.....	128
Xudoyberdiyev Feruzbek, F.Umarov	
MINTAQALAR IQTISODIYOTINING RIVOJLANISH HOLATINI BAHOLASH: TAHLIL VA USTUVOR YO'NALISHLAR.....	135
Yarashev Mirkomil, F.Umarov	
OROL DENGIZI INQIROZI OQIBATIDA YER DEGRADATSIYASI VA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH IMKONIYATLARI: QORAQALPOG'ISTON MISOLIDA (NDVI VA NDMI TAHLILI ASOSIDA)	141
Nurmatova Shahzoda, Oralbaev Bakhitjan Orintaevich, Ruziyeva Iroda Davutovna, Turotova Nigora Xolmurod qizi	
MINTAQADA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI	147
Abubakirova Xonzoda, F.U.Umarov	
ИНФОРМАЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ И МОЛОДЁЖЬ: ПРОБЛЕМЫ ДУХОВНОГО ИММУНИТЕТА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ	154
Абдуллаев Бехзод Баходир угли, Байбобоева Фируза Набижоновна	
SUN'IY INTELLEKT NAZARIYASI VA AMALIYOTI: TAJRIBALAR, MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR	158
Hamroyeva Dilnura G'ayrat qizi, To'qmirzayev Kamol Mo'min o'g'li	
QISHLOQ HUDUDLARIDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHDA XALQARO TASHKILOTLARNING (FAO, UNDP, IFAD) LOYIHALARI TAJRIBASI	162
Z.B.Negmatullayeva, O.Q.Xudayberdiyeva	
O'ZBEKISTON RAQAMLI IQTISODIYOTI VA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINING IQTISODIY O'SISH STRATEGIYASIDAGI O'RNI.....	168
Bo'riyev Behruzbek Bahodir o'g'li, Elov Dilshod Abdujabborovich	
«ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ КЛИЕНТСКОГО ОПЫТА В БАНКАХ: ИНТЕГРАЦИЯ ОМНИКАНАЛЬНЫХ СТРАТЕГИЙ И СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ»	173
Каримов Диёрбек Дилшод ўгли, Уснатдинов Миратдин Саламатдинович, Юлдашев Жамшид Аббарович	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA INFLYATSIYANING ASOSIY OMILLARI VA ULARNI KAMAYTIRISH STRATEGIYALARI.....	182
Bazarbaeva Dildora Ekramjon qizi, Koshanov Abdimurat Azat uli	
ОСОБЕННОСТИ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЙ СТАБИЛЬНОСТИ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	188
Хайруллаев Хожиакбар, Ишонкулова Феруза Асатовна	
QISHLOQ XO'JALIGIDA YASHIL TEXNOLOGIYALARNING QO'LLANILISHI.....	193
Sharipboyev Hasanboy Marks o'g'li, Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li	
HALOL MEHMONXONALARNI TASHKIL ETISHNING AHAMIYATI.....	198
Farxodov Zafar Qaxramon o'g'li, Shaymanova Nigora Yusupovna	
TIJORAT BANKLARINING BARQARORLIGINING MAMLAKAT IQTISODIYOTIDAGI O'RNI.....	203
To'rayeva O'g'iloy G'iyosovna, Dilmurodov Jurabek Ulug'bek o'g'li, Mirzayev Mirza Abdullayevich	
ФАКТОРЫ И ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОСТИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПОТОКОВ В УЗБЕКИСТАНЕ	208
Мисс София Ёдмыанг, Рахматова Наргизахон Аъзамхоновна	
ОСОБЕННОСТИ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЙ СТАБИЛЬНОСТИ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	214
Хайруллаев Хожиакбар, Ишонкулова Феруза Асатовна	

ВЗАИМОСВЯЗЬ МЕЖДУ СБЕРЕЖЕНИЯМИ И ИНВЕСТИЦИЯМИ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРУЮЩЕЙСЯ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ: АНАЛИЗ НА ПРИМЕРЕ УЗБЕКИСТАНА.....	220
Абдумажидов Шохжахон Шухратович. Нозимов Эльдор Анварович	
ОСОБЕННОСТИ ВНЕДРЕНИЯ “ЗЕЛЁНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ” В БАНКОВСКУЮ СФЕРУ	226
Тохинова Азиза Олимжоновна, Ишонкулова Феруза Асатовна	
MOLIYAVIY HISOBOTLAR ISHONCHLILIGINI SHAKLLANTIRISHDA BUXGALTERIYA HISOB MEKANIZMLARINING AHAMIYATI	231
Jo'rayeva Risolat Shuxrat qizi, Mardonov Shaxriyor Xolmirzo o'g'li	
РАЗРАБОТКА ДОЛГОСРОЧНЫХ МАРКЕТИНГОВЫХ СТРАТЕГИЙ НА ОСНОВЕ ПОВЕДЕНЧЕСКИХ АСПЕКТОВ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ	235
Юлдошев Бобур Бахромович, Маратова Гульшад Женгисовна, Саъдий Шукрилло Асатилло угли	
IQTISODIYOTNI LIBERALLASHTIRISH SHAROITIDA KORXONALARDA EKSPORT-IMPORT OPERATSIYALARI HISOB	246
Oltmishov Doniyor, Ermaxammadov Ro'zimurod, Qo'shbekova Shahnoza, Misirov Asliddin Mamasobirovich	

IQTISODIYOTNI LIBERALLASHTIRISH SHAROITIDA KORXONALARDA EKSPORT-IMPORT OPERATSIYALARI HISOBİ

Oltmishov Doniyor

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
2-bochqich BX-124 guruh talabasi

Ermamaxmadoy Ro'zimurod

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
2-bochqich BX-124 guruh talabasi

Qo'shbekeya Shahnoza

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
2-bochqich BX-124 guruh talabasi

Ilmiy rahbar:

Misirov Asliddin Mamasobirovich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Buxgalteriya hisobi kafedrasi o'qituvchisi.
E-mail: misirovasliddin@gmail.com.
ORCID: [0009-0008-2742-5398](https://orcid.org/0009-0008-2742-5398)

Annotatsiya: Ushbu maqolada iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida xorijiy investitsiyalarni jalb qilish yo'li bilan, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohaslarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan. Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida har qanday tashqi iqtisodiy faoliyat bilan shug'ullanuvchi korxonada boshqaruv tizimi eksport-import munosabatlari bo'yicha axborot bilan ta'minlashning tegishli tizimiga ehtiyoj sezishi asoslangan.

Kalit so'zlar: buxgalteriya hisobi, iqtisodiy faoliyat, boshqaruv samaradorligi, eksport-import, iqtisodiy aloqala.

Abstract: This article examines the development of the manufacturing and service sectors by attracting foreign investment in the context of economic liberalization. Under conditions of economic liberalization, the management system of any enterprise engaged in foreign economic activity is based on the need for an appropriate system for providing information on export-import relations.

Key words: accounting, economic activity, management efficiency, export-import, economic relations.

Аннотация: В данной статье рассматривается развитие производственного и сервисного секторов путем привлечения иностранных инвестиций в контексте экономической либерализации. В условиях экономической либерализации система управления любого предприятия, занимающегося внешнеэкономической деятельностью, основывается на необходимости соответствующей системы предоставления информации об экспортно-импортных отношениях.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, экономическая деятельность, эффективность управления, экспорт-импорт, экономические отношения.

KIRISH

Globalashuv jarayonlarining kengayishi jahon mamlakatlari o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarning yanada takomillashuviga olib kelmoqda. Hozirgi davrda dunyo mamlakatlarning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti o'zining ma'no-mazmuni jihatidan oldingi bosqichlardan keskin farq qiladi. Bunda eng asosiy va muhim jihat – milliy

iqtisodiyotlarning tobora integratsiyalashuvi hamda globallashtirish jarayonlarining kuchayib borishidir. Ayni paytda ushbu jarayonlar xalqaro maydondagi raqobatning keskinlashuviga, shuningdek, har bir mamlakatning xalqaro mehnat taqsimotidagi o'z mavqeini mustahkamlash uchun olib borayotgan kurashining kuchayishiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek, "barqaror iqtisodiy o'sishning eng muhim garovi – raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish, ular uchun yangi xalqaro bozorlar topish va eksport hajmini oshirish, tranzit salohiyatidan to'liq foydalanish hisoblanadi. Yana bir muhim masalaga e'tiboringizni qaratmoqchiman: aholi daromadlarini oshirish, qo'shimcha ish o'rinlari yaratish va mahsulot ishlab chiqarishni ko'paytirish uchun bizga yangi-yangi bozorlar zarur. Shu maqsadda bozor iqtisodiyoti va davr talablariga mos ko'plab qonun va qarorlar qabul qilinmoqda."

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Sohaga oid manbalarda "javobgarlik markazlari bo'yicha hisob yuritish" g'oyasini birinchi bo'lib 1952-yilda Sen Xiggins ilgari surgani ta'kidlanadi. Uning fikricha, javobgarlik markazlari bo'yicha hisob yuritish bevosita xarajatlarni boshqarishga qaratilgan hisob tizimi hisoblanadi. Bunda hisob natijalari alohida markazlar kesimida shakllantiriladi va aks ettiriladi.

Keyinchalik "standart-kosting" hamda javobgarlik markazlari bo'yicha hisob tizimlari asosida R.D. Mak-Illxattan, R.A. Xauell va S.R. Sousi tomonidan "System in Time" (SIT) standartlari ishlab chiqilib, ish jarayonlarida chetlanishlarni aniqlashga asoslangan tizimlardan foydalanish ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Mazkur davrlarda biznes sohasi tarixchilarining ta'kidlashicha, DuPont, General Motors va General Electric kabi yirik kompaniyalar menejment hisobi sohasida ilg'or amaliyotlarni joriy etgan novator tashkilotlar sifatida e'tirof etilgan. Shuningdek, 1977-yilda AQShda "Xorijiy korrupsiyalar to'g'risida"gi Qonunning qabul qilinishi ichki nazorat tizimini tartibga solishda muhim ahamiyat kasb etdi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada qiyosiy tahlil hamda induksiya va deduksiya baholash usullaridan foydalanildi. Qiyosiy usuldan foydalanilib, statistik ma'lumotlar asosida ularni tahlillari amalga oshirilib ilmiy xulosalar berildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida xorijiy investitsiyalarni jalb etish orqali ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalar xorijiy kompaniya va firmalar bilan moliyaviy-xo'jalik munosabatlarini quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiradilar:

- savdo-sotiq faoliyati – tuzilgan shartnomalarga muvofiq xorijiy subyektlarga tayyor mahsulotlar va tovarlarni sotish yoki ulardan tovarlarni xarid qilish;
- investitsiya (moliyaviy qo'yilmalar) faoliyati – kelishuv asosida chet el sarmoyalarini o'z faoliyatiga jalb etish yoki vaqtincha bo'sh mablag'larni xorijiy firmalar faoliyatiga ulush sifatida kiritish;
- ishlarni bajarish va xizmatlar ko'rsatish – tuzilgan kontraktlar asosida xorijiy firmalarning buyurtmalariga muvofiq ishlarni bajarish va xizmatlar ko'rsatish, shuningdek, xorijiy firmalarga buyurtmalar berish hamda ularning bajarilgan ishlarini qabul qilish va xizmatlaridan foydalanish;
- litsenziyalar, savdo markalari, dasturiy mahsulotlar va patentlarni sotish yoki sotib olish va boshqa operatsiyalar.

Subyektlarning tashqi iqtisodiy faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish, avvalo, bojxona mexanizmlari orqali amalga oshiriladi. Bojxona tizimida davlat chegarasidan o'tkaziladigan tovarlar, ishlar va xizmatlarga nisbatan quyidagi tartiblar belgilanadi:

- bojxona tariflari (olinadigan yig'imlar va to'lovlar);
- tovar va xizmatlarni chegaradan o'tkazish tartibi;
- kontrabandaga qarshi chora-tadbirlar;
- olib kiriladigan va olib chiqiladigan tovarlar, ishlar va xizmatlarning turlari hamda miqdori.

Tovarlar va ishlar nomenklaturasiga muvofiq quyidagi hujjatlar rasmiylashtiriladi:

- dastlabki hujjatlar – ularning shakli va mazmuni belgilangan xalqaro tartib va qoidalarga muvofiq;
- bojxona deklaratsiyasi – tovarlar, ishlar va xizmatlarning nomi, miqdori hamda qiymati ko'rsatilgan holda;
- xalqaro yukxatlar – o'ziga xos xususiyatlari va maxsus belgilar bilan.

Mazkur faoliyatda asosiy bosqichlardan biri tegishli kontraktlarni tuzish bo'lib, unda tovarlarning miqdori, bahosi, yetkazib berish tartibi va grafiklari aniq belgilanadi. Chunki ushbu shartlarning bajarilishi ustidan tezkor va qat'iy nazorat o'rnatiladi.

Shuningdek, hisob-kitoblar jarayoni tashqi iqtisodiy faoliyatda muhim o'rin tutadi va bu munosabatlar "Valyuta tartiblari va valyuta nazorati to'g'risida"gi Qonunga muvofiq amalga oshiriladi. Valyuta tartiblariga rioya etilishi Markaziy bank tomonidan nazorat qilinadi va unga quyidagi vakolatlar yuklatiladi:

- xorijiy valyutalar muomalasining tartibi va ularni amalga oshirish jarayonlari;
- rezident va norezidentlar tomonidan valyuta operatsiyalarini amalga oshirish qoidalari;
- valyuta muomalalarini hisobga olish, hujjatlashtirish va statistik hisobini yuritishning umumiy tartibini belgilash.

Xalqaro tartiblar esa "Tovarlarning xalqaro oldi-sotdisi to'g'risidagi shartnomalar"ga doir BMT Konvensiyasi hamda Inkoterms qoidalarga asoslanadi. Ushbu hujjatlar doirasida:

- iqtisodiy aloqalarni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, axborot bilan ta'minlash va shartnomalar tuzish tartiblari belgilanadi;
- tovarlarni sotib olish va sotishda to'siqlarni bartaraf etish, tovarlarning turlari, miqdori, yetkazib berish shartlari va grafiklarini aniqlash imkoniyatlari yaratiladi;
- tovarlar oldi-sotdisida kamsitishlarning oldini olish hamda tomonlarning manfaatlarini himoya qilish ta'minlanadi;
- shartnomalarni amalga oshirishga sarflanadigan vaqt va xarajatlarni qisqartirish maqsadida tasdiqlangan nizom va qoidalarga rioya etiladi.

Yuqoridagi munosabatlarni korxona faoliyatida to'g'ri va aniq tashkil etish, eksport-import operatsiyalariga oid hisob-kitob hujjatlarini belgilangan tartibda rasmiylashtirish, shuningdek, ushbu jarayonlarni samarali boshqarish va nazorat qilish uchun eksport-import operatsiyalarining buxgalteriya hisobi va tahlilini yuritish zarur.

Eksport-import operatsiyalari buxgalteriya hisobining asosiy maqsadi foydalanuvchilarni mazkur operatsiyalarga doir to'liq, ishonchli va o'z vaqtida taqdim etiladigan moliyaviy hamda buxgalteriya axboroti bilan ta'minlashdan iborat.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida tashqi iqtisodiy faoliyat bilan shug'ullanuvchi har qanday korxonada boshqaruv tizimi eksport-import munosabatlari bo'yicha to'liq, ishonchli va tezkor axborot bilan ta'minlanishini talab etadi. Shu sababli mazkur sohada axborotlarni to'plash, umumlashtirish va qayta ishlashning eng muhim vositalaridan biri buxgalteriya hisobi va tahlil hisoblanadi. Bundan tashqari, eksport-import muomalalarining holati va harakatini o'z vaqtida hamda to'g'ri hisobga olish, ularni tahlil qilish va mazkur ma'lumotlar asosida barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun samarali axborot tizimiga ega bo'lish zarur.

Eksport-import operatsiyalari bo'yicha buxgalteriya hisobining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- korxona faoliyatida eksport-import operatsiyalari bilan bog'liq sodir bo'layotgan xo'jalik muomalalarini hujjatlarda to'g'ri va o'z vaqtida rasmiylashtirish;
- buxgalteriya hisobi hisobvaraqlarida eksport-import munosabatlarining holati va harakati, ushbu munosabatlar bo'yicha hisob-kitoblar tartibi hamda korxona majburiyatlarining holati to'g'risida to'liq va ishonchli axborotni shakllantirish;
- tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlarida boshqaruv samaradorligini oshirish maqsadida eksport-import muomalalariga oid buxgalteriya hisobi ma'lumotlarini umumlashtirish va ular asosida asosli boshqaruv qarorlarini ishlab chiqish;
- eksport-import muomalalarining holati va harakatini moliyaviy hisobotlarda o'z vaqtida va haqqoniy aks ettirish hamda belgilangan tartibda tegishli organlarga taqdim etish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mirziyoyev Sh.M. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Oliy Majlisga Murojaatnomasi. Toshkent, 2020-yil 26-yanvar.
2. Buxgalteriya hisobi nazariyasiga oid elektron manba. URL: <https://dereksiz.org/i--mavzu-buhgaletriya-isobining-nazariyasi-fanining-pred-meti-v.html?page=35>
3. Бахрушина М.А. Бухгалтерский управленческий учет: Учебник для вузов. 2-е изд., доп. и перераб. М.: ИКФ «Омега-Л», Высшая школа, 2002. 528 с. (43-44-б.).
4. Karimov A.A., Kurbanbayev J.E., Jumanazarov S.A. Buxgalteriya hisobi: Darslik. Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019. 624 b.
5. Bakiyeva X., Rizayev N. Buxgalteriya hisobi nazariyasi: Masalalar to'plami. Toshkent: TMI, 2007.
6. Warren C.S., Reeve J.M., Duchac J.E. Accounting. 25th Edition. USA: Cengage Learning, 2014.
7. Джамбакиева Г. Финансовый учет: Учебное пособие. Ташкент: Iqtisod-moliya, 2012.
8. Xolbekov R.O. Buxgalteriya hisobi nazariyasi: Darslik. Toshkent: Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2011.
9. Urazov K.B. Buxgalteriya hisobi va audit. Toshkent, 2004.
10. Urazov K.B., Vaxidov S.V. Boshqa tarmoqlarda buxgalteriya hisobining xususiyatlari: 5340900 "Buxgalteriya hisobi va audit" ta'lim yo'nalishi talabalari uchun darslik. Toshkent: Adib, 2011. 496 b.
11. Egamberdieva S.R. Moliyaviy va boshqaruv hisobi: O'quv qo'llanma. Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. 289 b.
12. Qurbanov Z., Misirov K. Moliyaviy va boshqaruv hisobi: Darslik. Toshkent: Iqtisod-moliya, 2019. 751 b.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

8-Maxsus son. Bakalavr talabalarining maqolalari to'plami

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
